

ΣΧΕΔΙΟ ΟΜΙΛΙΑΣ

Συζήτηση στην Κεντρική Επιτροπή για την Κοινωνική Πολιτική

Η τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα, η δεκαετία των μεγάλων αλλαγών και των καταλυτικών εξελίξεων τελειώνει με θεαματικές μεταβολές σε ιδέες, οράματα και αξιακές αναφορές που οριοθέτησαν, και διαμόρφωσαν τη σκέψη και την πολιτική στάση των δυνάμεων του ευρύτερου χώρου της Αριστεράς.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ., ως κεντρικός πολιτικός φορέας αυτού του χώρου, από τα πράγματα γίνεται δέκτης αυτών των καταλυτικών επιπτώσεων και των νέων προκλήσεων και χωρίς αμφιβολία η κυβέρνησή του, βρίσκεται αντιμέτωπη με τις αντιφάσεις και τις προκλήσεις αυτών των απρόβλεπτα γρήγορων αλλαγών στην οικονομία, στην παραγωγή και στο σύνολο των κοινωνικών δομών.

Μπροστά σ' αυτή την ολοκάθαρη και ειλικρινή διαπίστωση, ο δρόμος του εσωκομματικού και κοινωνικού διαλόγου με στόχο την εξειδίκευση και την επικαιροποίηση αξόνων πολιτικής δράσης που με τόλμη και ωριμότητα έχει σε γενικές γραμμές προσδιορίσει το Κίνημά μας, τόσο στις αποφάσεις του 4ου Συνεδρίου μας, όσο και στις ολομέλειες και ειδικές συνόδους των Κ.Ε., είναι μονόδρομη και επιτακτική επιλογή.

Στην κατεύθυνση αυτή, η εξειδίκευση και η επικαιροποίηση των θέσεων του Κινήματός μας που αφορούν :

- την πορεία της πολιτικής και κυβερνητικής μας δράσης για την οικοδόμηση ενός σύγχρονου και βιώσιμου ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ και
- τις αναδιαρθρώσεις στην οικονομία και στις ΔΕΚΟ

είναι θέμα άμεσης πολιτικής προτεραιότητας για το ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Η οικοδόμηση του υφιστάμενου μοντέλου εργασίας και ειδικότερα του υφιστάμενου Κοινωνικού Κράτους, είναι αναμφίβολα το πολύχρονο αποτέλεσμα αγώνων, κατακτήσεων, δημιουργικών προσπαθειών και

ιστορικών συμβιβασμών της κοινωνικής πάλης των εργαζομένων και των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. από την ίδρυσή του το 1974 υπήρξε ο πολιτικός φορέας που πρωτοστάτησε στην προσπάθεια για την ανάδειξη και την αντιμετώπιση των σημαντικών κοινωνικών ζητημάτων που απασχολούσαν την κοινωνία μας. Οι μεγάλες θεσμικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις στην ασφάλιση, τα κοινωνικά δικαιώματα, το κράτος πρόνοιας αποτελούν δημιουργικό έργο όλων των Κυβερνήσεων του ΠΑ.ΣΟ.Κ. από το 1981 ως σήμερα.

Πρόσφατα, στη Βουλή, είχα την ευκαιρία να παρουσιάσω με λεπτομέρεια τα μέτρα πολιτικής που εφαρμόζουμε σήμερα στο κοινωνικό τομέα. Δε νομίζω ότι εδώ χρειάζεται να μας απασχολήσουν ιδιαίτερα τα διάφορα στοιχεία και οι στατιστικές. Πιστεύω ότι η συζήτησή μας σήμερα θα είναι πιο εποικοδομητική αν μπορέσουμε μέσα από το διάλογο να αναλύσουμε τη σημερινή κατάσταση, να επισημάνουμε τις μεγάλες διαφορές με το χθες, να ανιχνεύσουμε τις ανάγκες του αύριο, να συμφωνήσουμε σ' ένα βασικό πλαίσιο αρχών και να εξειδικεύσουμε τις κατευθύνσεις μας για τη συγκρότηση ενός σύγχρονου και βιώσιμου κοινωνικού κράτους.

Η συζήτηση για την κοινωνική πολιτική είναι εύκολο να διολισθήσει σε ένα ανταγωνισμό αποσπασματικών τοποθετήσεων με επίκεντρο συγκινησιακές πτυχές του θέματος, χωρίς αναφορά στο που βρισκόμαστε, τί πετύχαμε, τί μεγάλα προβλήματα κοινωνικά και άλλα έχουμε, τί αλλαγές χαρακτηρίζουν την ίδια τη φύση των κοινωνικών προβλημάτων σήμερα. Όμως το κόμμα μας είναι στην κυβέρνηση και αυτό που προέχει είναι να δούμε εξαντλητικά, συνθετικά και με υπευθυνότητα τί βαθμούς ελευθερίας διαθέτουμε στα πλαίσια των δυνατοτήτων που διαμορφώνει το σύνολο της στρατηγικής μας, τί άλλο θυσιάζουμε για μια πιο δίκαιη πολιτική με δεδομένο φυσικά, ότι για μας η κοινωνική αλληλεγγύη είναι πρωταρχικό στοιχείο της πολιτικής που θέλουμε να εφαρμόσουμε. Στα όσα καταλήγουμε πρέπει να είμαστε σε θέση να πάρουμε αποφάσεις και να μην είναι παραπλανητικές ρητορείες ή υπεκφυγές.

Η δεκαετία την οποία διανύουμε, η τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα, σηματοδότησε σοβαρότατες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις που δημιουργούν καινούργια δεδομένα και απαιτούν νέου τύπου λύσεις.

Αν η 1η Μαΐου 1886, αποτέλεσε τη μέρα σύμβολο για την οικοδόμηση του βιομηχανικού μοντέλου εργασίας (8 ώρες δουλειά - 8 ώρες ελεύθερο χρόνο - 8 ώρες ανάπαυση), και του οικοδομηθέντος τον αιώνα που φεύγει κοινωνικού κράτους, ο Δεκέμβρης του 1989, κατέδειξε με την κατάρρευση των συστημάτων του υπαρκτού Σοσιαλισμού, όχι μόνο την αδυναμία ενός πολιτικού συστήματος αλλά ταυτόχρονα σηματοδότησε την αρχή μεγάλων αλλαγών ή του τέλους του βιομηχανικού μοντέλου εργασίας και συνακόλουθα του βιομηχανικού μοντέλου κοινωνικής ασφάλισης.

Η κατάρρευση του υπαρκτού Σοσιαλισμού, σηματοδότησε την αφετηρία μιας πορείας αναγκαίων αλλαγών και προσαρμογών που οικοδόμησαν, κυρίως στη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη, αλλά και σ' όλο τον ανεπτυγμένο κόσμο, η Σοσιαλδημοκρατία, η Αριστερά και τα Συνδικάτα.

Ζούμε μια εποχή στην οποία κορυφαίες προσωπικότητες μιλούν για το τέλος της εργασίας ή το τέλος της μισθωτής εργασίας, αρκεί ν' αναφέρω εδώ τα έργα του Andre Gorz ή του Jeremy Rifkin. Δεν ξέρω πόσο οι χαρακτηρισμοί αυτοί αντανakλούν το παραγωγικό και κοινωνικό μοντέλο που διαμορφώνεται στην παγκόσμια οικονομία ή αποτελούν προσεγγίσεις που στοχεύουν να ευαισθητοποιήσουν τα πολιτικά συστήματα για τους κινδύνους μιας πορείας με θολές προοπτικές.

Η Αριστερά έχει χρέος να επηρεάσει και να καθορίσει τις εξελίξεις. Τα εκατομμύρια των άνεργων, των φτωχών, των αποκλεισμένων προσβλέπουν σ' αυτήν για την άρθρωση μιας νέας πολιτικής, ικανής να δώσει άλλη μορφή στις εξελίξεις.

Για να γίνει όμως αυτό πρέπει η Αριστερά να αρνηθεί παλαιούς δογματισμούς που σήμερα δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως πολιτικά προστάγματα στη δημιουργική τους δράση.

Η αναζήτηση του νέου, και η εγκατάλειψη του αναποτελεσματικού - παλαιού, δεν σημαίνει ποτέ ότι εγκαταλείπουμε τις αρχές μας.

Καθώς όμως η οικονομία διεθνοποιείται, η αριστερά πρέπει να διεθνοποιήσει τη δράση της και τον προβληματισμό της, οριοθετώντας τα πολιτικά της προστάγματα σ' ένα κόσμο δίχως οικονομικά σύνορα.

Στη διαμόρφωση των κοινωνικών πολιτικών μας, σήμερα έχουμε να λάβουμε υπόψη ορισμένους περιορισμούς, που διαφοροποιούν τις επιλογές μας σε σχέση με το παρελθόν. Η πιο σημαντική ίσως αλλαγή είναι η διαπίστωση, σε πολλές χώρες, ότι η δημοσιονομική επέκταση και τα ελλείμματα ως εργαλεία υλοποίησης κοινωνικών πολιτικών γρήγορα εξαντλούν τα όριά τους, και αν τα όρια αυτά ξεπεραστούν, δημιουργούνται αντί να λύνονται κοινωνικά προβλήματα.

Ιδιαίτερα η κοινωνική πολιτική πρέπει να στηρίζεται σε υγιείς βάσεις, με σεβασμό στην αποτελεσματική διαχείριση των κοινωνικών πόρων και στα όρια που οι ίδιες οι κοινωνικές δυνάμεις φαίνεται να θέτουν στις κυβερνητικές επιλογές. Η παραβίαση της πραγματικότητας αυτής αντί να λύνει, οξύνει τα κοινωνικά προβλήματα, και επιβαρύνει τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης.

Μια δεύτερη κρίσιμη διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν, είναι ότι τα κοινωνικά προβλήματα δεν παίρνουν μόνο τη μορφή της κοινωνικής ανισότητας που είχαν στο παρελθόν, αλλά και νέες πιο ισχυρές εκφράσεις, όπως η ανεργία, η αβεβαιότητα στην εργασία, η απουσία προοπτικής κοινωνικής ολοκλήρωσης.

Η εξάπλωση της ανεργίας απειλεί με επικίνδυνη διάβρωση τόσο της λειτουργίας όσο και τις κοινωνικές αξίες μιας κοινωνίας. Γι' αυτό και η αντιμετώπισή της πρέπει να γίνει με τρόπους που να οδηγούν αποτελεσματικά στη συρρίκνωσή της, κι όχι με τρόπους που απλώς αναπαράγουν πρακτικές που στη θεωρία ησυχάζουν τη συνείδηση, αλλά στην πράξη αποδεικνύονται αναποτελεσματικές.

Μια τρίτη σημαντική πραγματικότητα είναι ότι η χώρα μας βρίσκεται σε πορεία ένταξης στην ΟΝΕ για λόγους οικονομικούς και πολιτικούς που έχουν αναφερθεί πολλές φορές και είναι γνωστοί. Έχουμε υποσχεθεί στον ελληνικό λαό που μας ψήφισε ότι η χώρα θα είναι μέλος της ΟΝΕ το 2001. Από αυτό δεν μπορούμε να αποστούμε.

Με τα δεδομένα που είχαμε, ο στόχος ήταν δύσκολος και ο χρόνος πιεστικός. Περιθώρια να αποτύχουμε δεν υπάρχουν. Στην πορεία μας αυτή ακολουθούμε μια πολύ προσεκτική ισορροπία μεταξύ οικονομικών επιταγών και κοινωνικών αναγκών.

Είμαστε ιδιαίτερη περίπτωση χώρας που θα έχουμε καταφέρει σταθεροποίηση και μακροοικονομική ανασυγκρότηση χωρίς να περάσουμε μέσα από τις συμπληγάδες σκληρών μονεταριστικών πολιτικών. Μπορεί να ακούγονται ορισμένες επικρίσεις, αλλά αυτές είναι γιατί δεν εφαρμόσαμε πιο απλόχερη κοινωνική πολιτική. Εκφράζουν περισσότερο επιθυμίες - επιθυμίες που όλοι έχουμε - αγνοώντας τις πραγματικές επιπτώσεις και τους κινδύνους επιστροφής σε ελλειμματικού τύπου κοινωνικές παροχές.

Πολλοί επικρίνουν την ΟΝΕ και τη σταθεροποιητική πολιτική ως κοινωνικά ανάληκτη. Στην πορεία τους προς τη Νομισματική Ένωση πράγματι αρκετές χώρες υποεκτίμησαν τη σημασία που έχουν μια σειρά από κοινωνικά ζητήματα. Όμως υπάρχουν παραδείγματα πολιτικών που με διαφορετικές προσεγγίσεις πέτυχαν ισχυρότερο κοινωνικό κράτος απ' ό,τι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Την κατάκτηση αυτή πρέπει να την διαφυλάξουμε και να την ενισχύσουμε γιατί ο ανταγωνισμός που πιέζει το παγκόσμιο σύστημα παντού έχει συνεχείς επιπτώσεις στο κοινωνικό στοιχείο. Είναι η σαφής η εντολή που οι λαοί της Ευρώπης δίνουν στις τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις.

Τέλος, ένα τέταρτο σημείο που θέλω να θυμίσω, είναι ότι υπάρχει μια τεράστια κοινωνική πίεση για εξοικονόμηση σπατάλης στον τρόπο παραγωγής δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, που πρέπει να της δοθεί ιδιαίτερα μεγάλο βάρος.

Ο μέσος φορολογούμενος απαιτεί πιο ορθολογική χρήση του εισοδήματος που παραχωρεί, ενώ ο μέσος πολίτης απαιτεί καλύτερες υπηρεσίες.

Εμείς έχουμε χρέος να συνθέσουμε όλες αυτές τις παραμέτρους και να δώσουμε έκφραση στην κοινωνική αλληλεγγύη τόσο μέσα από παρεμβάσεις που στοχεύουν σε συγκεκριμένες καταστάσεις του σήμερα, όσο και μέσα από παρεμβάσεις που θα διαμορφώσουν καλύτερες κοινωνικές συνθήκες αύριο.

Στην πολιτική μας αυτή πρέπει να δούμε τα προβλήματα, τους στόχους και τις δράσεις μας συνολικά. Είναι εύκολο και βολικό να μιλάμε μόνο για κοινωνικής πολιτική. Όμως η κοινωνική πολιτική είναι άρρηκτα δεμένη με την οικονομική πολιτική, με κάθε άλλο τμήμα της πολιτικής μας.

Σήμερα, τα κοινωνικά προβλήματα επικεντρώνονται σε μεγάλες κοινωνικές κατηγορίες που κατά κύριο λόγο περιλαμβάνουν τους άνεργους, και στο εσωτερικό των άνεργων τους νέους, τις γυναίκες, τους εργαζόμενους σε τομείς που υπόκεινται σε διαδικασίες αναδιάρθρωσης. Περιλαμβάνουν επίσης τους μετανάστες, ειδικές ομάδες συνταξιούχων, χαμηλά αμειβόμενους εργαζόμενους, άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και επαγγελματίες μικρών και μεσαίων δραστηριοτήτων, όπως και ομάδες αγροτών, που βλέπουν ν' ανατρέπονται οι όροι με τους οποίους είχαν συνηθίσει να λειτουργούν στο παρελθόν. Εκτός από τις εμφανείς μορφές, βρισκόμαστε δηλαδή αντιμέτωποι και με μια γκρίζα ζώνη κοινωνικού αποκλεισμού που κινείται μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας, με μεταβλητό πληθυσμό και χαρακτήρα.

Πολλοί από αυτούς με την αυστηρή έννοια του όρου δεν είναι φτωχοί ή κοινωνικά προβληματικοί. Είναι όμως κατηγορίες που δέχονται με μεγαλύτερη ένταση τις επιπτώσεις των αλλαγών, και που προοπτικά, μπορούν να προστεθούν στις ομάδες που πραγματικά βρίσκονται σε επίπεδα χαμηλής κοινωνικής ευημερίας.

Τα καινούργια δεδομένα που προανέφερα και αφορούν κυρίως στην υποβάθμιση του ρόλου του εθνικού κράτους, στην αλλαγή του μοντέλου παραγωγής, στις μεταβολές της δημογραφικής πυραμίδας και της οικογένειας, επηρεάζουν και αμφισβητούν το κοινωνικό κράτος που γνωρίζουμε και που υπήρξε το αποτέλεσμα μακρόχρονων αγώνων και δημιουργικών προσπαθειών.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και οι αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις συνεπάγονται μεγαλύτερους κοινωνικούς κινδύνους, περισσότερη ανασφάλεια γι αυτό και η κοινωνική αλληλεγγύη, η κοινωνική προστασία, η ύπαρξη μιας ολόπλευρης κοινωνικής πολιτικής είναι, ίσως, περισσότερο αναγκαίες παρά ποτέ.

Παράλληλα, δεν μπορούμε να κλείσουμε τα μάτια και να ξεπεράσουμε το γεγονός ότι οι δομές του υφιστάμενου κοινωνικού κράτους λειτουργούν αντιπαραγωγικά, ότι δεν μπορούν, όχι να αντιμετωπίσουν, αλλά ούτε καν να αντιδράσουν στις νέες απειλές. Ούτε μπορούμε να αγνοήσουμε ότι το υφιστάμενο κοινωνικό κράτος έχει στραμμένη τη προσοχή του σ' αυτούς που βρίσκονται «εντός των τειχών», ότι υπολείπεται των νέων αναγκών που έχουν οι άνεργοι, ότι αδυνατεί να δώσει τη βαρύτητα που χρειάζεται σ' αυτούς που έχουν πράγματι ανάγκη προστασίας.

Η απειλή για τη κοινωνία μας, για όλους μας, είναι ακριβώς αυτή: η αδυναμία να αναγνωρίσουμε ότι ο κόσμος αλλάζει, η άρνησή να παραδεχθούμε ότι τα κοινωνικά προβλήματα δεν είναι αυτά που ήταν πριν από 20 ή 30 χρόνια, η απροθυμία να αντιληφθούμε ότι σε μια κρίσιμη μεταβατική περίοδο όλοι θα πρέπει να καταβάλλουν κάποιες προσπάθειες για να προσαρμοσθούν στις νέες συνθήκες ή να αξιοποιήσουν τις καινούργιες ευκαιρίες που δημιουργούνται, αλλά και ότι οι μορφές, οι στόχοι και οι πόροι άσκησης κοινωνικής πολιτικής έχουν αλλάξει δραματικά.

Σήμερα τα στοιχεία δείχνουν πως όλοι, ακόμη και οι πιο φτωχοί, είναι σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από ότι ήταν πριν από μια εικοσαετία. Όμως, η ίδια η οικονομική εξέλιξη που βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο, δημιουργεί τα νέα προβλήματα: της κοινωνικής αποξένωσης, της περιθωριοποίησης, των θυλάκων ανεργίας.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός για παράδειγμα, δεν εξαρτάται μόνο από το χρηματικό εισόδημα ή τους πόρους ενός πολίτη. Δημιουργείται όταν υστέρηση σε ένα τομέα, που μπορεί να είναι η αγορά εργασίας, η μόρφωση, η φυσική ικανότητα, η υγεία, η οικογενειακή κατάσταση, δημιουργεί ένα φαύλο κύκλο: η αρχική μειονεξία οδηγεί σε μειονέκτημα και σε άλλα πεδία, υψώνοντας εμπόδια, και τελικά σε μια «παγίδα», που πολύ δύσκολα πια μπορεί να αποφευχθεί.

Παραδείγματα τέτοιων «νέων» σύνθετων κοινωνικών προβλημάτων έχουν αρχίσει να εμφανίζονται:

- Η ανεργία των νέων, που αποκλείονται από την αγορά εργασίας με την πρώτη τους επαφή μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική απαξίωση.
- Οι θύλακες ανεργίας στις φθίνουσες βιομηχανικά περιοχές, πέραν της ατομικής ανεργίας αποδυναμώνουν και τα οικογενειακά και τα άλλα άτυπα δίκτυα συμπαράστασης που στηρίζουν τον άνεργο.
- Όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι που ζουν μόνοι τους ψάχνουν να εξασφαλίσουν λύσεις αυτονομίας και αξιοπρέπειας.
- Η μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας καθιστά την παιδική μέριμνα θέμα αιχμής, ιδιαίτερα για τον αυξανόμενο αριθμό μονογονεϊκών οικογενειών.
- Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αναζητούν λύσεις ισότιμης συμμετοχής στην οικονομία και την κοινωνία.
- Οι πρόοδοι στις υπηρεσίες υγείας οδηγούν σε μεγαλύτερους αριθμούς χρονίως πασχόντων με το κυρίαρχο αίτημα της εξασφάλισης υψηλής ποιότητας.
- Η ομαλή ενσωμάτωση στον κοινωνικό ιστό των μεταναστών θέτει πρωτόγνωρες προκλήσεις στην ελληνική κοινωνία και τον πολιτισμό.

Τα νέα αυτά προβλήματα αποτελούν μείζονα απειλή για την κοινωνική συνεκτικότητα και την κοινωνική συνοχή.

Η μεγάλη πρόκληση για μας, για το ΠΑ.ΣΟ.Κ., είναι η οικοδόμηση στην Ελλάδα ενός νέου κοινωνικού κράτους, ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού πλέγματος κοινωνικών μέτρων που να στοχεύει να καλύψει όσο γίνεται πιο ολοκληρωμένα τα προβλήματα και που να είναι σύμφωνο με τις πάντα επίκαιρες αρχές μας για κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνική αλληλεγγύη.

Στόχος μας ένας ολοκληρωμένος, σύγχρονος και αποτελεσματικός «Κοινωνικός Ιστός Ασφαλείας». Δεν τον θέτουμε υπό την αίρεση της επίτευξης υψηλών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης. Για μας ο Κοινωνικός Ιστός Ασφαλείας δεν είναι διακοσμητικό συμπλήρωμα μιας μελλοντικής

ευημερίας. Είναι προϋπόθεση της κοινής πορείας όλων για καλύτερες συνθήκες ζωής.

Την κοινωνική μας πολιτική όπως και κάθε πολιτική μας εφαρμόζουμε μέσα στα πλαίσια που καθορίζονται από τα δεδομένα της διεθνούς και ελληνικής οικονομίας. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό των εξελίξεων είναι η διεθνοποίηση, ο εντεινόμενος ανταγωνισμός, η δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Στις προκλήσεις αυτές πρέπει να ανταποκριθούμε. Διαφορετικά αντί για περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη θα έχουμε περισσότερες ανισότητες, αυξανόμενη φτώχεια, χειροτέρευση των συνθηκών ζωής. Η ισότιμη συμμετοχή μας στις ευρωπαϊκές εξελίξεις είναι μέσο για περισσότερη ευημερία για όλους και για διευρυνόμενη κοινωνική πολιτική. Οι κοινωνικές παρεμβάσεις θα είναι συνεχείς και διευρυνόμενες.

Τρία σημεία κλειδιά οδηγούν σ' αυτό το συμπέρασμα:

Πρώτον, η οικονομική ανάπτυξη αλλά και η ισότιμη συμμετοχή μας στην ΟΝΕ συμβαδίζουν με την ανάγκη για κοινωνική συνοχή - τον κοινωνικό ιστό ασφάλειας. Απαιτούν μια ευέλικτη, κοινωνική πολιτική, που διακρίνει, αξιολογεί, προλαμβάνει. Μόνον με μια τέτοια κοινωνική πολιτική, η παγκοσμιοποίηση δεν γίνεται συνώνυμη της «εξίσωσης προς τα κάτω».

Δεύτερον, οι κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό των συνολικών πρωτογενών δαπανών του προϋπολογισμού αυξήθηκαν από 23,3% το 1993 στο 26,3% το 1997. Ας θυμίσω ότι μεταξύ 1990 και 1993 το αντίστοιχο ποσοστό είχε μειωθεί από το 24,2% στο 23,3%.

Πετύχαμε δηλαδή να αυξήσουμε το σχετικό βάρος του κοινωνικού τομέα στη δημόσια δαπάνη σε μια εξαιρετικά δύσκολη δημοσιονομική περίοδο. Το στοιχείο αυτό αποτελεί μια από τις καίριες διαφοροποιήσεις της πολιτικής μας από τις νεοφιλελεύθερης έμπνευσης πρακτικές και προτάσεις. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι για μας η κοινωνική πολιτική αποτελεί προτεραιότητα.

Τρίτον, η κοινωνική ενσωμάτωση δεν επιτυγχάνεται, όπως στο παρελθόν, αυτόματα. Στην δεκαετία του '60 ήταν ασφαλές να θεωρηθεί ότι η πραγματική κοινωνική προστασία, τα πραγματικά κοινωνικά προβλήματα θα τα επέλυαν η οικογένεια, η γειτονιά, η τοπική κοινότητα.

Είναι το Κράτος που καλείται τώρα να παίξει ουσιαστικό και όχι διακοσμητικό ρόλο στην συνοχή της κοινωνίας μας αφού οι παραδοσιακοί αυτοί δεσμοί έχουν υποστεί διάβρωση από την αστυφιλία, την αλλαγή στην κλίμακα αξιών και τις άλλες κοινωνικές αλλαγές και συνεπώς η νέα αλληλεγγύη θα λειτουργεί μέσα από τους μηχανισμούς και από τις δομές της κοινωνικής πολιτικής.

Όμως, η συζήτηση για την Κοινωνική Πολιτική, τη φτώχεια, τον αποκλεισμό δεν έχει αυτόνομο χαρακτήρα. Εντάσσεται σε ένα ευρύτερο προβληματισμό για το μοντέλο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που μπορούμε να οικοδομήσουμε στην Ελλάδα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι αναπόσπαστο τμήμα της συζήτησης για το πώς παράγεται πλούτος στην κοινωνία μας, ώστε να δούμε πώς αυτός θα κατανεμηθεί, πώς παράγεται ανάπτυξη, ποιός συμβάλει και πώς αμείβεται για τη συμβολή αυτή, ποιά είναι η κοινωνική αλληλεγγύη που πρέπει να δείξει η ελληνική κοινωνία στα φαινόμενα αυτά.

Πολλοί παραβλέπουν τις πολλαπλάσιες θετικές κοινωνικές επιπτώσεις που πετύχαμε μέσα από την πολιτική σταθεροποίησης, και επικεντρώνονται στο αν ικανοποιήθηκαν ειδικά αιτήματα με αποσπασματικό και σπασμωδικό χαρακτήρα. Αιτήματα, που συχνά καλύπτουν ισχυρές ομάδες πίεσης και ευημερίας. Παραβλέπουν π.χ. ότι με την πτώση επιτοκίων που πετύχαμε, περιορίστηκε ριζικά η μεταφορά εισοδήματος από τους φορολογούμενους μισθωτούς, συνταξιούχους ή και επαγγελματίες προς τους εισοδηματίες τόκων. Το θέμα αυτό αφορά πολλές εκατοντάδες δις δρχ. κάθε χρόνο. Παραβλέπουν τα τεράστια οφέλη μισθωτών και συνταξιούχων από το ότι η διαβρωτική επίδραση του πληθωρισμού στα πραγματικά τους εισοδήματα περιορίστηκε θεαματικά, επίσης με τεράστια οφέλη. Παραβλέπουν ότι οι ρυθμοί μεγέθυνσης που με κόπο και συστηματικότητα κάναμε εφικτούς, σήμαιναν δουλειά και πολλές εκατοντάδες δις δρχ. εισοδήματα για 140 χιλ.

περίπου επιπλέον εργαζόμενους και υψηλότερη ευημερία για το σύνολο των εργαζόμενων.

Εμείς, ως κυβέρνηση την απάντησή μας στα κοινωνικά προβλήματα τη δώσαμε με την ενσωμάτωση της κοινωνικής μας πολιτικής στη συνολική πολιτική που ασκούμε στα χρόνια αυτά. Απορρίψαμε τη διχοτομική αντίληψη «πρώτα σταθεροποίηση - αργότερα κοινωνική συνοχή». Απόδειξη είναι η αύξηση των κοινωνικών δαπανών, ιδιαίτερα των δαπανών για την υγεία, την πρόνοια και την παιδεία, παρά τις δημοσιονομικές πιέσεις που αντιμετωπίζουμε και τις προσπάθειες που καταβάλουμε για την είσοδο της χώρας μας στην ΟΝΕ.

Στόχος μας είναι η δημιουργία μηχανισμών, οικονομικών και κοινωνικών διαδικασιών και θεσμών, που αποτρέπουν τα φαινόμενα της κοινωνικής ανισότητας πριν αυτά δημιουργηθούν. Η μακροοικονομική και διαρθρωτική πολιτική μας επιδιώκει τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, τη δημιουργία εισοδήματος και πλούτου, ενώ η δημοσιονομική μας πολιτική και οι επιμέρους πτυχές της στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας, της εκπαίδευσης και αλλού αποσκοπούν στην αναδιανομή του προϊόντος, ώστε να εξασφαλίζεται η συνοχή της κοινωνίας μας.

Θεωρούμε την ανάπτυξη και τους υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης ως σημαντικό εργαλείο μείωσης των ανισοτήτων, των αποκλεισμών και της φτώχειας, αλλά ταυτόχρονα ενισχύουμε και τους μηχανισμούς που διαχέουν τα οφέλη της ανάπτυξης στις πιο αδύναμες κοινωνικές κατηγορίες. Γι' αυτό και δώσαμε κίνητρα, κατασκευάζουμε έργα υποδομής, ενισχύσαμε το θεσμό της κεφαλαιαγοράς, προωθήσαμε προγράμματα για τη βιομηχανία, τις ΜΜΕ, τον αγροτικό και τουριστικό τομέα, αλλά και καλέσαμε τις επιχειρήσεις και τις χρηματιστηριακές εταιρείες που ωφελήθηκαν από αυτά, να αναλάβουν ένα επιπλέον βάρος στην προσπάθεια δημοσιονομικής σταθεροποίησης και κοινωνικής συνοχής.

Γι' αυτό και το Μάρτιο ολοκληρώσαμε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, που επικεντρώνεται στην πιο σημαντική πηγή δημιουργίας κοινωνικών ανισοτήτων και αποκλεισμών, την αποτροπή της ανεργίας.

Το ζητούμενο δεν είναι μόνο η μείωση της ανεργίας σήμερα. Είναι και η σταθερότητα των θέσεων όσων ήδη απασχολούνται, είναι η απασχόληση με ικανοποιητικές αμοιβές που ενσωματώνουν την παραγωγικότητα και την οικονομική και τεχνολογική πρόοδο. Είναι η δημιουργία ανθρώπινου δυναμικού που να μπορεί να συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία σε όλη τη διάρκεια της δραστηριότητάς του και να παρακολουθεί με αποτελεσματικότητα τις αλλαγές στο αναπτυξιακό μοντέλο.

Το ζητούμενο επίσης, είναι η δημιουργία απασχόλησης που αφορά τη συνολική οικονομία. Δεν μπορεί να είναι απλώς η διατήρηση θέσεων απασχόλησης για μέχρι αύριο σε θύλακες, αδιαφορώντας για τη διατηρησιμότητά τους ή για το ύψος του κοινωνικού τους κόστους ή για το αν δημιουργούν εμπλοκή σε όλη την οικονομία. Αν εξαντλήσουμε την πολιτική μας σε μικρές επιτυχίες με ευκαιριακή απασχόληση στη μια ή την άλλη επιχείρηση, κινδυνεύουμε να δημιουργούμε εμείς οι ίδιοι τις προϋποθέσεις μιας συνολικής αποτυχίας της πολιτικής απασχόλησης και ανάπτυξης για όλη την οικονομία.

Θα ήταν παράλειψη να μην παραδεχθούμε τις αλλαγές που πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια στο μοντέλο παραγωγής και να κλείσουμε τα μάτια στις επιπτώσεις που έχουν αυτές οι μεταβολές στο υφιστάμενο μοντέλο εργασίας.

Η βασική διαφορά ανάμεσα στο βιομηχανικό μοντέλο παραγωγής και τη τρίτη βιομηχανική επανάσταση, το τεχνολογικό μοντέλο παραγωγής, είναι ότι στους βασικούς παράγοντες που μέχρι τώρα προσδιόριζαν τη παραγωγή, προστέθηκε ως καταλυτική συνιστώσα η πληροφορία και η γνώση και κυρίως η διαρκής διαδικασία της ανανέωσής τους.

Αυτός ο νέος παράγοντας δεν λειτουργεί αθροιστικά αλλά κατ' εξοχήν πολλαπλασιαστικά στις παραδοσιακές συνιστώσες του βιομηχανικού μοντέλου παραγωγής με αποτέλεσμα τη δημιουργία πιέσεων στην αγορά εργασίας.

Η διαρθρωτική πίεση που ασκείται στο παραδοσιακό μοντέλο εργασίας, μπορεί κατά κύριο λόγο να εντοπιστεί:

- στην αναγκαιότητα της διαρκούς ανανέωσης του γνωστικού πεδίου των ιδίων εργαζομένων
- στην αναγκαιότητα παροχής εργασίας μ' άλλες μορφές, όπως τα συμβόλαια εργασίας, η εργασία με το κομμάτι, η τηλεργασία, η ολιγόωρη εργασία κλπ.
- στη μείωση του όγκου της τυπικής μισθωτής εργασίας.
- στην προσαρμογή της δομής της εργασίας στις ανταγωνιστικές πιέσεις.

Η απάντησή μας στις διαρθρωτικές πιέσεις που σημειώνονται στην αγορά εργασίας θα πρέπει να είναι ο σχεδιασμός μιας ολοκληρωμένης πολιτικής προσαρμογών.

Γιατί όπως υπογράμμισα και νωρίτερα, άρνηση αυτής της πραγματικότητας και αδράνεια προσαρμογής, σημαίνει αύξηση της ανεργίας και συνολική υποχώρηση της οικονομίας.

Στην ολοκληρωμένη αυτή πολιτική προσαρμογών περιλαμβάνονται :

- Ο σχεδιασμός μιας ολοκληρωμένης εθνικής δράσης για την ανάπτυξη υγιών και αποτελεσματικών δομών και μηχανισμών ελέγχου για την διαβίου κατάρτιση (ΚΕΚ - ΟΡΓΑΝ. ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΟΑΕΔ κλπ.) συγκροτούν την κύρια βάση σ' αυτή τη διαρθρωτική προσαρμογή.
- Το εγχείρημα της ρυθμισμένης και ελεγχόμενης παροχής εργασίας με άλλες μορφές, συμβόλαια έργου, εργασία με το κομμάτι, τηλεργασία, μερική (ολιγόωρη) εργασία κλπ. συγκροτούν το νέο πεδίο παρέμβασης με την νομοθετική ρύθμιση αυτών των νέων μορφών εργασίας.

Οι βασικοί όροι για την εφαρμογή των άλλων ευέλικτων μορφών απασχόλησης, συμβόλαια έργου, τηλεργασία, εργασία με το κομμάτι κλπ., πρέπει σε κάθε περίπτωση να αντιστοιχηθούν στον ενιαίο ασφαλιστικό φορέα των εργαζομένων και να καθοριστούν οι όροι για την υπαγωγή τους σ' αυτόν.

⇒ Οι εργαζόμενοι με κάθε μορφή εργασίας, πρέπει να μπορούν να εγγραφούν στα συνδικάτα και μέσα απ' αυτά να κατοχυρωθεί το καθεστώς

αμοιβών, οι όροι εργασίας, τα ασφαλιστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις με τη διεύρυνση του καθεστώτος των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας.

⇒ Όλες οι μορφές εργασίας, ακόμα κι αυτές, που έχουν καθοριστεί με ατομικές συμβάσεις πρέπει να κινούνται σ' ένα πλαίσιο που θα καθορίζονται και θα ρυθμίζονται είτε από Νόμο είτε από Συλλογική Σύμβαση Εργασίας. Ευελιξία ναι, όχι όμως ασυδοσία και καθεστώς αναρχίας που στρεβλώνει τον ανταγωνισμό σωρεύοντας μονομερώς τα βάρη στον παράγοντα της εργασίας.

Οι βασικοί όροι για την εφαρμογή της μερικής απασχόλησης, πρέπει να αφορούν:

- την ένταξη αυτής της μορφής εργασίας στο ολοκληρωμένο ασφαλιστικό σύστημα
- την εθελούσια είσοδο ενός εργαζόμενου ή μιας εργαζόμενης από μια θέση πλήρους απασχόλησης σε μια θέση μερικής απασχόλησης
- το κατά προτεραιότητα πέρασμα, αν ο εργαζόμενος το επιθυμεί, από μια θέση μερικής απασχόλησης σε μια θέση πλήρους απασχόλησης
- τη δυνατότητα των ανέργων που βρίσκονται κοντά στο όριο της συνταξιοδότησής τους, η μερική απασχόληση να τους οδηγεί σε πλήρη συνταξιοδοτικά δικαιώματα, με την συμπλήρωση των ασφαλιστικών εισφορών από το κρατικό προϋπολογισμό και από πόρους ειδικών λογαριασμών (π.χ. ΛΑΕΚ)
- τον καθορισμό συγκεκριμένου ποσοστού για επιχειρήσεις που κάνουν ευρεία χρήση της μερικής απασχόλησης με την παροχή θέσεων εργασίας μερικής απασχόλησης σε μακροχρόνια ανέργους, ανέργους που βρίσκονται στο προσυνταξιοδοτικό στάδιο, άτομα με ειδικές ανάγκες, γυναίκες και άλλες ευπαθείς ομάδες.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό θέμα αφορά στην διεύρυνση του ημερήσιου χρόνου εργασίας, σε περιόδους παραγωγικής αιχμής και σε περίπτωση που λόγω εξειδίκευσης και γνώσης του εργασιακού αντικειμένου, δεν μπορεί να

καλυφθεί με απασχόληση και άλλων εργαζομένων είτε με τη μορφή της μερικής απασχόλησης, είτε με τη μορφή των άλλων μορφών εργασίας (συμβάσεις έργου κλπ.). Η διεύρυνση του ημερήσιου χρόνου μπορεί να γίνει για - 2 - το πολύ ώρες την ημέρα και για ένα μικρό και σαφώς καθορισμένο χρονικό διάστημα με την προϋπόθεση ότι για μια τουλάχιστον ώρα τη μέρα θα συνομολογούν και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι ενώ και οι - 2 - επιπλέον ώρες προσαυξημένες σε ποσοστό 25% θα ισοσταθμίζονται στον ετήσιο εργασιακό κύκλο μειώνοντας έτσι τον μηνιαίο χρόνο εργασίας την περίοδο αυτή από τις 40 ώρες στις 37,5 ώρες την εβδομάδα.

Ακριβώς για τη δημιουργία παραγωγικών δομών ικανών να λειτουργήσουν στον ανταγωνισμό και να παράγουν ανάπτυξη αντί στασιμότητα προωθούμε ένα πρόγραμμα διαρθρωτικών αλλαγών, που πέρα από τον ιδιωτικό, αφορά και το δημόσιο τομέα. Βλέπουμε μπροστά και θέλουμε όχι απλώς να αποτρέψουμε τη στασιμότητα και την ανισότητα, αλλά και να δημιουργήσουμε νέες πηγές πλούτου και δυναμισμού. Θέλουμε να αποτρέψουμε τις οδυνηρές συνέπειες της ακαμψίας, που ευνοούν μεμονωμένες κοινωνικά και οικονομικά ισχυρές ομάδες, αλλά τις συνέπειες των οποίων καλούνται να πληρώσουν αργότερα οι κοινωνικά πιο ευάλωτοι, και μάλιστα ως αναπόφευκτο κακό. Ο δημόσιος τομέας και οι δημόσιες επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν χωρίς σπατάλη, με ορθολογική διαχείριση των πόρων των φορολογούμενων, με την παροχή υπηρεσιών υψηλής εξυπηρέτησης και περιεχομένου, με σεβασμό για τον πολίτη, με ελαχιστοποίηση του κόστους. Οι διαρθρωτικές αλλαγές που προωθούμε, στοχεύουν στο να βελτιώσουν την παραγωγικότητα αυτού του σημαντικού τμήματος της οικονομίας μας. Στοχεύουν σε ένα νέο, πιο σταθερό, πιο δίκαιο και προοπτικά πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης της χώρας.

Στόχος μας δεν είναι η συρρίκνωση του κράτους, στη λογική της συντηρητικής θεώρησης. Είναι όμως η απάλειψη του κρατικοδίαιτου δημόσιου τομέα. Για να αντιμετωπίσουμε τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και της απελευθέρωσης δεν μπορούμε να στηριχθούμε σε ένα ξεπερασμένο σύστημα, χωρίς αντιστοιχία με το κοινωνικό γίγνεσθαι.

Επειδή παρ' όλες τις προσπάθειές μας, οι επιδράσεις πάνω στο κοινωνικό πεδίο από την παγκοσμιοποίηση και την απελευθέρωση δεν αποτρέπονται

πλήρως, το δεύτερο κεντρικό σκέλος της πολιτικής μας είναι η δημιουργία δικτύων και μηχανισμών προστασίας για τα κοινωνικά τμήματα που πλήττονται περισσότερο.

Η πολιτική μας αυτή έχει τρεις άξονες δράσης :

α) Αντισταθμιστικά προγράμματα και παρεμβάσεις, με στόχο την αντιστάθμιση των αρνητικών επιπτώσεων αντικειμενικών οικονομικών αλλαγών ή επιλογών πολιτικής σε ειδικές ομάδες εργαζόμενων, π.χ. στα ναυπηγεία.

β) Προγράμματα ή μέτρα που επιδρούν στον τρόπο λειτουργίας των αγορών, ώστε να ωφεληθούν οι χαμηλές εισοδηματικές ομάδες και νοικοκυριά, π.χ. με απορρόφηση μεγαλύτερης απασχόλησης.

γ) Μέτρα διευκόλυνσης και προσαρμογής, ώστε οι πιο μειονεκτικές κοινωνικές ομάδες να μπορέσουν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που διαμορφώνουν οι οικονομικές αλλαγές.

Όμως, η συζήτησή μας θα πρέπει να προχωρήσει περισσότερο. Τα νέα διαρθρωτικά και οργανωτικά δεδομένα καθιστούν συνεχώς και πιο αδύναμο το ρόλο που μπορεί να παίξει το κλασικό κοινωνικό κράτος.

Αν δεν αντιμετωπίσουμε την μετάβαση των σημερινών δομών του κοινωνικού κράτους σ' ένα νέο σύστημα που θα στηρίζεται σε αρχές κοινωνικής δικαιοσύνης και οικονομικής και λειτουργικής προσαρμογής, μπορεί να παρατείνουμε τον χρόνο ζωής των υφισταμένων δομών του κοινωνικού κράτους, ωστόσο η απειλή της αναποτελεσματικότητας και αδυναμίας θα είναι ορατή και έντονη.

Τα όποια μέτρα λοιπόν λαμβάνουμε στην προοπτική της πρόληψης κρίσεων, και έντασης των ανισοτήτων, είναι μέτρα που εντάσσονται σε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο οικοδόμησης ενός νέου κοινωνικού κράτους που θα εγγυάται το μέλλον των επόμενων γενεών του κόσμου της εργασίας.

Οι πολιτικές δυνάμεις της προόδου και της δημιουργίας σε συνεργασία με τα συνδικάτα οφείλουν να σχεδιάσουν και να προωθήσουν με συγκεκριμένες θεσμικές ρυθμίσεις, εθνικού, ευρωπαϊκού και παγκόσμιου χαρακτήρα, ένα νέο

μοντέλο ευημερίας με βασικές παραμέτρους, την πλήρη απασχόληση, τη διεύρυνση των επιλογών και την αναβάθμιση των ποιοτικών παραμέτρων της ζωής των εργαζομένων τόσο στο χώρο της εργασίας όσο και στο ελεύθερο χρόνο τους.

Το νέο κοινωνικό κράτος, πρέπει να διέπεται από τρεις αρχές παρέμβασης:

- Από την αρχή της καθολικότητας που θα διασφαλίζει το ελάχιστο αποδεκτό δίκτυο κοινωνικής προστασίας, αρχή βέβαια που θα μπορούν να απολαμβάνουν όλοι οι πολίτες που δεν αρνούνται να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους για την ένταξή τους στην παραγωγική κοινωνία και οικονομία.
- Από την αρχή της ανταποδοτικότητας στη βάση ανταποδοτικών οικονομικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που θα σχεδιάζονται και θα υλοποιούνται είτε από το κράτος με τη σύμφωνη γνώμη και την συμβολή των κοινωνικών και παραγωγικών συντελεστών, είτε από άλλες μορφές οικονομικής οργάνωσης, μορφές όμως που θα πιστοποιούνται και θα ελέγχονται από τις Δημόσιες Αρχές.
- Την ανακατανομή του παραγόμενου πλούτου με κριτήριο την κοινωνική αλληλεγγύη και τη διάχυση της αύξησης της παραγωγικότητας από την τεχνολογική πρόοδο σε όσο γίνεται πιο λαϊκά στρώματα στην κοινωνία. Η κοινωνική λειτουργία του Κράτους συνίσταται στο να παρέμβει εκεί όπου η Αγορά οδηγεί σε ανεπιθύμητα κοινωνικά αποτελέσματα.

Η προώθηση με ενιαίους κανόνες, των βασικών παραμέτρων που θα εγγυώνται την βιωσιμότητα, και των μέτρων εφαρμογής που θα διασφαλίζουν την λειτουργία αρχών κοινωνικής και ασφαλιστικής καθολικότητας σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη ανάπτυξη αρχών ανταποδοτικότητας που θα αντικατοπτρίζουν την εφευρετικότητα, την ωριμότητα, και την αποδοτικότητα των κοινωνικών και παραγωγικών συντελεστών μιας οργανωμένης κοινωνίας και οικονομίας είναι δύο αρχές και κατευθύνσεις δράσης που δημιουργούν ρεαλιστικές και αισιόδοξες προοπτικές για την εξελεγκτική αλλά σαφή και ασφαλή οικοδόμηση ενός σύγχρονου και βιώσιμου κοινωνικού κράτους.

Το νέο κοινωνικό κράτος, δεν μπορεί να παραβλέπει την αναγκαιότητα της καθολικής εγκαθίδρυσης ενός κοινωνικού ιστού προστασίας, και αναμφίβολα στο νέο κοινωνικό κράτος δεν μπορεί οι ανταποδοτικοί συντελεστές του να μην αντιστοιχούνται στις παραγωγικές και αναπτυξιακές συνιστώσες μιας ανταγωνιστικής οικονομίας.

Στο νέο κοινωνικό κράτος το καθολικό, το ελάχιστο αποδεκτό, πρέπει να οικοδομεί τη βάση της κοινωνικής συνοχής, ενώ ταυτόχρονα το καινοτόμο και το ανταποδοτικό, πρέπει ν' αντικατοπτρίζουν τη διαρκή αναζήτηση μιας εθνικής οικονομίας και κοινωνίας για βελτίωση της θέσης της στον παγκόσμιο οικονομικό χώρο.

Ο σαφής προσδιορισμός αυτών των δύο βασικών αρχών στην προοπτική οικοδόμησης ενός αποδεκτού, βιώσιμου και δίκαιου κοινωνικού κράτους πρέπει και μπορεί ν' αποτελέσει τη νέα και σαφή γραμμή που θα οριοθετεί τις επιλογές μας απέναντι στις πολιτικές δυνάμεις που αντιμετωπίζουν την ίδια την προοπτική ύπαρξης του κοινωνικού κράτους ως βασικό εμπόδιο στην απαίτηση του μέλλοντος για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας σ' ένα κόσμο δίχως οικονομικά σύνορα.